

В. В. Грицанюк

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7066-0600> – В. В. Грицанюк

 v.hrytsanyuk@ldubgd.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Статистичні дані провідних світових організацій говорять про зростання кількості випадків гендерно зумовленого насильства як у світі, так і в Україні. За роки незалежності України було вжито багато заходів з його подолання, прийнято низку законодавчих документів для протидії гендерно зумовленому насильству. Проблема гендерно зумовленого насильства загострилася в Україні від початку повномасштабного вторгнення, це зумовило необхідність удосконалення механізмів запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

На основі аналізу наукової літератури з'ясовано зміст та форми прояву гендерно зумовленого насильства. Зазначено, що найбільш повним і точним є тлумачення Фонду народонаселення ООН. Згідно з цим визначенням, гендерне насильство охоплює випадки насильства, яке стосується як чоловіків, так і жінок, і де жінки переважно виступають у ролі жертв. Це виникає внаслідок нерівних владних стосунків між представниками різних статей, і основне його спрямування – проти жінок через їхню стать, що може виявлятися як фізична, сексуальна і психологічна шкода, включаючи залякування, страждання, примус та/або позбавлення свободи в сім'ї чи в суспільстві загалом.

В статті наголошується, що у прифронтових регіонах України, жінки піддаються збільшеному ризику гендерного насильства у різних формах, яке часто залишається непоміченим через такі обставини, як присутність військових, низький рівень безпеки, відсутність або руйнування верховенства права, а також безкарність порушників.

Проаналізовано останні досягнення в Україні, які спрямовані на захист та підтримку жінок і дівчат, які постраждали від насильства, пов'язаного з війною.

Окреслено ряд рекомендацій щодо того, як покращити запобігання та реагування на гендерно зумовлене насильство до, під час та після війни: підтримувати та зміцнювати організації жінок, які стикаються з кризовими ситуаціями у Україні; забезпечити доступ до притулків для жінок із додатковою вразливістю, що є ключовим для ефективного планування соціальних послуг; державні та громадські організації повинні документувати та висвітлювати в засобах масової інформації свою діяльність, систематично відстежувати всі заходи та ініціативи; постійно надавати психологічну підтримку особам, які пережили гендерно зумовлене насильство; інвестувати у житло та підтримку центрів групового розміщення внутрішньо переміщених осіб (ВПО), оскільки існує потенційний зв'язок між житловими труднощами ВПО, що проживають у перенаселених колективних поселеннях, та збільшеним ризиком гендерно зумовленого насильства; у воєнний і післявоєнний період важливо контролювати різні види зброї, оскільки її присутність сприяє розповсюдженню насильства, включаючи жорстокі форми; формувати соціальні норми з нульовим прийняттям насильства щодо жінок/домашнього насильства, протидіяти стигмі та дискримінації, з якими стикаються жертви сексуального насильства; підвищувати економічну безпеку жінок.

Ключові слова: гендерна рівність, гендерно зумовлене насильство, сексуальне насильство, домашнє насильство, насильство за ознакою статі.

V. V. Hrytsaniuk

Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

FEATURES OF PREVENTING GENDER-BASED VIOLENCE IN UKRAINE

Statistical data from leading global organisations indicate an increase in cases of gender-based violence worldwide, including in Ukraine. Over the years of Ukraine's independence, numerous measures have been taken to address gender-based violence and legislative acts have been adopted to counteract it. The issue of gender-based violence has intensified in Ukraine since the onset of the full-scale invasion, necessitating the improvement of prevention and response mechanisms to violence based on gender.

Based on an analysis of scientific literature, the content and manifestations of gender-based violence have been identified. It is noted that the interpretation provided by the United Nations Population Fund is the most comprehensive and accurate. According to this definition, gender-based violence encompasses instances of violence affecting both men and women, where

women predominantly assume the role of victims. This arises from unequal power relations between individuals of different genders, and its primary direction is against women based on their gender, manifested in physical, sexual, and psychological harm, including intimidation, suffering, coercion, and/or deprivation of freedom within the family or society at large.

The article emphasises that in the conflict-affected regions of Ukraine, women are at an increased risk of gender-based violence in various forms, often going unnoticed due to factors such as the presence of military forces, low security levels, the absence, or destruction of the rule of law, as well as impunity for perpetrators.

Recent achievements in Ukraine aimed at protecting and supporting women and girls affected by conflict-related violence are analysed. A set of recommendations is outlined to enhance the prevention and response to gender-based violence before, during, and after the war: support and strengthen women's organisations facing crisis situations in Ukraine; Ensuring access to shelters for women with additional vulnerabilities is a key aspect of effective social service planning; document and publicize the activities of governmental and non-governmental organisations systematically, tracking all measures and initiatives; provide continuous psychological support for individuals who have experienced gender-based violence; Invest in housing and support for collective accommodation centres for internally displaced persons (IDPs) since there is a potential connection between the housing difficulties of IDPs living in overcrowded collective settlements and an increased risk of gender-based violence; control various types of weapons during the war and post-war period, as their presence contributes to the spread of violence, including severe forms; establish social norms with zero tolerance for violence against women/domestic violence, counteracting stigma and discrimination faced by victims of sexual violence; enhance the economic security of women.

Keywords: gender equality, gender-based violence, sexual violence, domestic violence, violence based on gender.

Постановка проблеми. Насильство над жінками та дівчатами (Violence against women and girls (VAWG)) є одним із найпоширеніших порушень прав людини у світі: 1 із 3 (30%) жінок у всьому світі зазнає або фізичного та/або сексуального насильства з боку інтимного партнера, або сексуального насильства з боку інших партнерів протягом свого життя [14].

Останнім часом в Україні гендерно зумовлене насильство вивчається у рамках наукових досліджень і обговорень у суспільстві. Громадські рухи акцентують увагу на сексуальному та домашньому насильстві, гендерній дискримінації у ЗМІ та політиці, а також дискримінаційних тенденціях в українському суспільстві. Згідно з Указом Президента України від 30 вересня 2019 року, досягнення гендерної рівності є однією з ключових цілей сталого розвитку України до 2030 року [13]. У 2020 році було затверджено Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року [12]. Навіть з урахуванням позитивних результатів у напрямку гендерної рівності в українському суспільстві, проблема гендерно зумовленого насильства залишається важливою, особливо в умовах воєнного стану в Україні. Війна призводить до руйнування соціальних та економічних структур, ламаючи мережі підтримки громад і позбавляючи жінок і дівчат захисту. Війна призвела до того, що мільйони жінок і дівчат були змушені покинути свої домівки, розлучитися з родинами або стати єдиною годувальницею для своїх сімей. У таких умовах існує високий ризик гендерно зумовленого насильства (ГЗН), і доступ до служб допомоги стає ще складнішим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українськими науковцями напрацьовано значний досвід дослідження гендерно зумовленого насильства, зокрема це відображається в

різноманітній тематиці наукових досліджень. Такі вчені як Бердник І. В., Заворотько І. Г., Зозуля О. В., Оніщук Н. В., Політова А. С., Попов Г. В., Прус І. М. та інші зосереджували свої праці на гендерно зумовленому насильстві в умовах збройного конфлікту, зокрема велика кількість публікацій присвячена проблемі сексуального насильства. Враховуючи принципи міжнародного гуманітарного права, що ґрунтуються на міжнародно-правових актах з прав людини та захисту жертв збройних конфліктів, Політова А. С. запропонувала систематизацію гендерно зумовленого насильства в умовах збройного конфлікту (воєнного стану) таким чином: 1) залежно від виду конфлікту – міжнародного чи внутрішнього; 2) враховуючи стать потерпілих – жінки, чоловіки, діти; 3) з урахуванням статусу – громадянського населення чи військовополонених; 4) залежно від форми насильства: фізичного (включаючи вбивства, каліцтво, жорстоке поводження та тортури, взяття в заручники, безсудне покарання); сексуального (включаючи зґвалтування, погрози та спроби сексуальних нападів, сексуальне рабство, катування, примусову проституцію та інші форми); психологічного (включаючи наругу та приниження); економічного (включаючи позбавлення житла, харчів, майна, грошей чи документів) [11, с. 311]. Науковець Н. В. Оніщук розглядає сім варіантів типології основних форм гендерного насильства. У першому варіанті гендерне насильство аналізується залежно від статі, щодо якої воно виявляється – щодо жінок або чоловіків. Другий варіант досліджує різноманітні форми гендерного насильства на рівні сім'ї, суспільства та держави. Третій варіант аналізує гендерне насильство, охоплюючи безліч форм, з урахуванням особливостей стабільних або кризових ситуацій у світі – у мирний час або під час міжнародних, релігійних та збройних

конфліктів. Четвертий варіант типології розглядає різноманітні форми гендерного насильства з точки зору культурних забобонів, що базуються на традиційних віруваннях, звичаях та ритуалах. П'ятий варіант типології фокусується на можливих формах гендерного насильства, які можуть стосуватися жінок протягом їхнього життя – від народження до смерті. Шостий варіант пропонує розглядати основні форми гендерного насильства відповідно до характеристик тих, хто здійснює його на двох рівнях – міжособистісному і колективному. Нарешті, сьомий варіант типології розглядає гендерне насильство виділяючи такі форми: фізичну, сексуальну (статеву), психологічну (емоційну) та соціально-економічну [8, с. 24]. Дослідниця Ольга Перунова проаналізувала прояви гендерно зумовленого насильства в Національній поліції України та зробила висновки, що деякі прояви сексуальних домагань на робочому місці не розглядаються, як злочинна за своїм характером поведінка, проте вони можуть мати значний негативний психологічний вплив [9, с. 127]. Грідіна Н. Ю. у своїй праці вказує на неефективність механізму запобігання та протидії насильству за ознакою статі та недостатнє забезпечення захисту прав постраждалих від такого насильства, що є однією з ключових проблем у цій сфері і потребує вдосконалення відповідного законодавства [2, с. 159]. Як бачимо багато українських науковців зосереджують свої дослідження на вивченні проблематики гендерно зумовленого насильства, проте багато аспектів все ще залишаються недослідженими.

Метою статті є аналіз досягнень України у запобіганні гендерно зумовленому насильству на сучасному етапі та надання рекомендацій, які сприяли б повному усуненню насильства щодо жінок.

Виклад основного матеріалу.

Насамперед визначимо сутність поняття «гендерно зумовлене насильство». Важливо відзначити, що в українському законодавстві використання терміну «гендерно зумовлене насильство» відсутнє, і, замість цього, використовуються такі терміни, як «домашнє насильство», «насильство в сім'ї», «насильство за ознакою статі». Проте існує ряд наукових поглядів на трактування цього поняття. Як зазначає О. В. Зозуля, гендерно зумовлене насильство включає в себе будь-яку форму насильства: фізичне, сексуальне, психологічне, економічне, соціокультурне, яке негативно впливає на фізичне або психологічне здоров'я, розвиток і ідентичність особистості. Це є наслідком гендерної нерівноправності, що ґрунтується на відмінностях між чоловіками і жінками. Хоча гендерно

зумовлене насильство може впливати як на чоловіків, так і на жінок, його вплив на жінок і дівчат виявляється непропорційно, що часто призводить до спрощеного терміну «насильство щодо жінок» [5, с. 60]. О. С. Перунова вказує, що гендерно зумовлене насильство представляє собою ворожі дії однієї особи чи групи осіб, спрямовані на те, щоб порушити права, свободи та можливості жінок або чоловіків через застосування психологічних, фізичних, сексуальних та інших впливових методів, зумовлених їхньою статевою належністю [10, с. 219]. Згідно з М. О. Качинською, гендерно-зумовлене насильство визначається як незаконні дії, спрямовані на особу через її статевою належність, і може бути розділене на «публічне» (загальне) та «приватне» (родинне чи сімейне) [6, с. 16].

Проте, на нашу думку, найбільш повним і точним є тлумачення, що використовується у програмах розвитку, зокрема у Фонді народонаселення ООН. Згідно з цим визначенням, гендерне насильство охоплює випадки насильства, яке стосується як чоловіків, так і жінок, і де жінки переважно виступають у ролі жертв. Це виникає внаслідок нерівних владних стосунків між представниками різних статей, і основне його спрямування – проти жінок через їхню стать, що може виявлятися як фізична, сексуальна і психологічна шкода, включаючи залякування, страждання, примус та/або позбавлення свободи в сім'ї чи в суспільстві загалом. Це також охоплює випадки насильства, яке вчиняється чи не зупиняється державою [3, с. 16].

У прифронтових регіонах України, жінки піддаються збільшеному ризику гендерного насильства у різних формах, яке часто залишається непоміченим через такі обставини, як присутність військових, низький рівень безпеки, відсутність або руйнування верховенства права, а також широке поширення та безкарність порушників. Поширеність цього явища пов'язана з економічною кризою, розпадом традиційних родинних цінностей, послабленням територіальних громад, відсутністю системи реінтеграції ветеранів у суспільство, соціальною вразливістю внаслідок примусового переїзду, постійним психологічним тиском і відсутністю необхідної інфраструктури, включаючи соціальні служби. Ми проаналізували досягнення України із запобігання гендерно зумовленому насильству на сучасному етапі використовуючи дані Фонду народонаселення ООН (UNFPA) [14]. Представники цього фонду співпрацюють із партнерами в Україні, щоб забезпечити доступ жінок і дівчат до критичних послуг з охорони репродуктивного здоров'я та захисту. Мобільні бригади забезпечують психосоціальну підтримку тим, хто потребує

допомоги в труднодоступних областях країни. Центри допомоги постраждалим, безпечні місця та онлайн-сервіси розширюють свою діяльність для підтримки тих, хто постраждав від насильства, зокрема сексуального насильства, пов'язаного з війною. Мобільні групи та пологові відділення, що забезпечують термінову акушерську допомогу, надають послуги репродуктивного здоров'я жінкам і дівчатам в прифронтових регіонах України.

В грудні 2022 року в Україні почала діяти мережа безпечних просторів «Вільна» для жінок і дівчат, де будь-яка представниця статі могла знайти захист і відпочинок від турбот, негативних новин, стресів та труднощів, а також відновити своє життя і знову знайти щастя. У разі гендерно зумовленого насильства, «Вільна» також надає жінкам та дівчатам інформацію про спеціалізовані служби та психосоціальну підтримку [14].

У 2023 році UNFPA розширював систему послуг підтримки, запускаючи послуги первинної соціально-психологічної допомоги, кризові кімнати, притулки, денні центри та інші установи по всій країні. П'ять міст-партнерів проекту «Міста та громади, вільні від домашнього насильства» відкрили 14 сервісів для постраждалих від гендерно зумовленого насильства. Загалом, завдяки підтримці Великої Британії, Канади, Бюро гуманітарної допомоги USAID, Данії, Фінляндії, Гуманітарного Фонду для України та інших партнерів, в рамках гуманітарної реакції UNFPA допоміг поліпшити, відновити або створити 15 служб первинного соціально-психологічного консультування, 4 притулки, 7 кризових кімнат, 5 денних центрів та мобільні бригади в 52 громадах у 11 областях України. У 2023 році продовжуються роботи з посилення, відновлення або створення 75 спеціалізованих служб у 45 громадах у 19 областях України. [14].

Грунтуючись на численних поглядах науковців, виокремимо ряд рекомендацій щодо того, як покращити запобігання та реагування на гендерно зумовлене насильство до, під час та після війни:

1. Важливо підтримувати та зміцнювати організації жінок, які стикаються з кризовими ситуаціями у суспільствах, особливо під час та після конфліктів, особливо коли участь жінок є недостатньою або непропорційною. Взаємодія та створення мереж між жіночими організаціями, зокрема з жінками-політиками та активістками неурядових організацій, є фундаментом для врахування пріоритетів жінок у державній політиці, як під час, так і після війни.

2. Пам'ятати про пріоритети потреб жінок і дівчат з обмеженою мобільністю та додатковою вразливістю (наприклад, жінки з проблемами

психічного здоров'я та жінки віком 75+). Забезпечити доступ до притулків, включаючи бронювання місць для жінок із додатковою вразливістю, що є ключовим для ефективного планування соціальних послуг і справедливого розподілу ресурсів серед тих, хто постраждав від гендерно зумовленого насильства під час і після війни.

3. Державні та громадські організації повинні документувати та висвітлювати в засобах масової інформації свою діяльність, систематично відстежувати всі заходи та ініціативи, щоб сприяти підвищенню рівня довіри та створенню можливостей висвітлення проблеми гендерно зумовленого насильства та його наслідків для суспільства.

4. Розглядати психологічну допомогу для постраждалих від гендерно зумовленого насильства після війни як невід'ємну частину гуманітарних проєктів. Постійна психологічна підтримка для осіб, які пережили гендерно зумовлене насильство, має важливе значення для запобігання посттравматичному стресовому розладу та повного одужання.

5. Інвестувати у житло та підтримку центрів групового розміщення внутрішньо переміщених осіб, оскільки існує потенційний зв'язок між житловими труднощами ВПО, що проживають у перенаселених колективних поселеннях, та збільшеним ризиком гендерно зумовленого насильства. Забезпечити також можливості для жінок, які пережили домашнє насильство, залишатися в соціальному житлі на довготривалій термін, щоб вони змогли відновити достатню самостійність.

6. У воєнний і післявоєнний період важливо контролювати різні види зброї, оскільки її присутність сприяє розповсюдженню насильства, включаючи жорстокі форми, та збільшує ризик виникнення феміциду.

7. Необхідно формувати соціальні норми, що стосуються нульового прийняття насильства щодо жінок/домашнього насильства в умовах післяконфліктних ситуацій. Також важливо протидіяти стигмі та дискримінації, з якими стикаються жертви сексуального насильства, пов'язаного із конфліктом. Це можна здійснити через комплексні та тривалі інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення усвідомленості серед жінок, чоловіків, дівчат і хлопців, включаючи вразливі групи, такі як внутрішньо переміщені особи та жінки, що постраждали від війни. Особлива увага має бути приділена тим, хто проживає у сільських місцевостях та поселеннях ВПО, тим, хто має складні житлові умови, а також колишнім учасникам бойових дій. Важливо інвестувати в програми, спрямовані на освіту

чоловіків і жінок щодо законів і правових положень, які стосуються насильства щодо жінок.

8. Сфокусуватися на економічній безпеці жінок в рамках ініціатив із запобігання гендерно зумовленому насильству та реагування на нього. У жінок, які відчули наслідки конфлікту, часто відсутні економічні можливості для виживання, що призводить до продовження емоційних та фізичних травм конфлікту, важкого навантаження у сфері догляду та залежності, а також щоденного насильства в їхніх сім'ях. Під час розробки програм економічного відновлення в після-конфліктних ситуаціях необхідно активно залучати жінок, які стали жертвами конфлікту, до формування, впровадження та оновлення ініціатив щодо розширення їхніх економічних можливостей. Важливо провести детальний аналіз та подолати різноманітні бар'єри, що ускладнюють доступ внутрішньо переміщеним жінкам та тим, хто постраждав від війни, до можливостей зайнятості та інших економічних програм.

Висновки. Гендерно зумовлене насильство над жінками та дівчатами має серйозні короткострокові та довгострокові фізичні, економічні та психологічні наслідки для жінок і дівчат, перешкоджаючи їх повній і рівноправній участі в житті суспільства. Незважаючи на те, що світова статистика викликає тривогу, глобальні дані також показують, що насильству щодо жінок можна запобігти. Вважаємо, що лише шляхом запобігання можна досягнути повного усунення насильства щодо жінок. Потрібен лише скоординований, цілісний та інклюзивний підхід, у якому гендерна рівність є ключовою для запобігання насильству щодо жінок, а також передбачає дії з боку окремих осіб, сімей, громад, підприємств, організацій громадянського суспільства та уряду на всіх рівнях.

Подальші дослідження з цієї теми можуть стосуватись вивчення фізичних та психічних наслідків гендерного насильства для жертв, а також розробки ефективних методів психосоціальної допомоги. Ще одним з актуальних напрямів вивчення цієї тематики є окреслення взаємозв'язку між гендерним насильством і культурними, соціальними та економічними контекстами. Вивчення ролі стереотипів, традицій, релігії та інших факторів у формуванні насильства.

Список літератури:

1. Грицанюк, В., Костишин, Е., Логвиненко, В. Деякі аспекти формування гендерної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи. Ввічливість. *Humanitas*. 2021. №5. С. 11–18. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.5.2>

2. Грідіна Н. Ю. Протидія гендерно обумовленому насильству як об'єкт

адміністративно-правового регулювання. *Юридична наука*. 2020. №3(105). 152–160.

URL: doi.org/10.32844/2222-5374-2020-105-3.19

3. Жінки. Мир. Безпека: інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців соціальної сфери. Київ, 2017. 172 с.

4. Запобігання та реагування на гендернозумовлене насильство під час війни та в післявоєнних умовах: досвід та рекомендації жіночих громадських організацій / Адільханян І. та ін. Відень. Австрія. 2022. 54 с.

URL: www.osce.org/files/f/documents/c/7/532505.pdf

5. Зозуля О.В. Причини виникнення гендерно зумовленого насильства серед населення України в умовах збройного конфлікту. *Актуальні проблеми психології*. 2018. Том I. Вип. 50. С. 57-64.

6. Качинська М. О. Гендерно-обумовлене насильство. *Право і суспільство*. 2017. № 2. ч. 2. С. 14-16.

7. Концепція Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.10.2018 № 728-р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80#Text.

8. Оніщук Н.В. Правові засоби викорінення гендерного насильства в Україні: історико-теоретичний аналіз: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Одеська національна юридична академія МОН України. Одеса, 2008. 35 с.

9. Перунова О. С. Аналіз проявів гендерно зумовленого насильства в національній поліції України. *Адміністративне право і процес*. 2021. №6. С. 123-127

URL: pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/20.pdf

10. Перунова О. С. Гендерно обумовлене насильство: поняття та ознаки. *Правове життя сучасної України : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.)*. Одеса : Гельветика, 2020. Т. 1. С. 216 - 220.

11. Політова А. С. Форми гендерно зумовленого насильства в умовах збройного конфлікту (воєнного стану). *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 307 - 311. URL: journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/282226

12. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 № 1544-р.

URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text.

13. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019.

URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text.

14. UNFPA, Фонд народонаселення ООН : веб-сайт. URL: ukraine.unfpa.org/en/node/9302

References:

1. Hrytsaniuk, V., Kostyshyn, E., Lohvynenko, V. (2021) Deiaki aspekty formuvannia henderno kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv sotsialnoi roboty [Some aspects of forming gender competence among future specialists of the social work], *Vvichlyvist. Humanitas*, 5, 11–18. Retrieved from: doi.org/10.32782/humanitas/2021.5.2 [in Ukrainian]

2. Hridina N. Yu. (2020) Protydiia henderno obumovlenomu nasyilstvu yak obiekt administratyvno-pravovoho rehuliuвання. [Combating gender-based violence as an object of administrative and legal regulation] *Yurydychna nauka*.3(105). 152-160. Retrieved from: doi.org/10.32844/2222-5374-2020-105-3.19 [in Ukrainian]

3. Zhinky. Myr. Bezpeka: Informatsiino-navchalnyi posibnyk z gendernykh aspektiv konfliktiv dlia fakhivtsiv sotsialnoi sfery. (2017) [Women. Peace. Security: An informational and educational guide on gender aspects of conflicts for social workers]. Kyiv. 172 [in Ukrainian]

4. Zapobihannia ta reahuvannia na gendernozumovlene nasyilstvo pid chas viiny ta v pisliavoiennykh umovakh: dosvid ta rekomendatsii zhinochykh hromadskykh orhanizatsii / Adilkhanian I. ta in. (2022) [Prevention and response to gender-based violence during war and in post-war conditions: experience and recommendations of women's public organizations] *Viden. Avstriia*. 54. Retrieved from: www.osce.org/files/f/documents/c/7/532505.pdf [in Ukrainian]

5. Zozulia O.V. (2018) Prychyny vynyknennia henderno zumovlenoho nasyilstva sered naseleння Ukrainy v umovakh zbroinoho konfliktu. [Reasons for gender-based violence in conditions of the armed conflict in Ukraine] *Aktualni problemy psykholohii*.1 (50). 57-64. [in Ukrainian].

6. Kachynska M. O. (2017) Henderno-obumovlene nasyilstvo. [Gender-based violence]. *Pravo i suspilstvo*. 2 (2). 14-16. Retrieved from: pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/2_2017/part_2/6.pdf [in Ukrainian].

7. Kontseptsii Derzhavnoi sotsialnoi prohramy zapobihannia ta protydii domashnomu nasyilstvu ta nasyilstvu za oznakoiu stati na period do 2025 roku : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10.10.2018 № 728-r. [The Concept of the State Social Program for the Prevention and Counteraction of Domestic Violence and Gender-Based Violence for the Period Until 2025: Decree of the Cabinet of

Ministers of Ukraine dated 10.10.2018 No. 728-r.] Retrieved from: zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80#Text [in Ukrainian]

8. Onishchuk N.V. (2008) Pravovi zasoby vykorinennia henderno nasyilstva v Ukraini: istoryko-teoretychnyi analiz: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk: spets. 12.00.01. [Legal means of eradicating gender-based violence in Ukraine: historical and theoretical analysis] *Odeska natsionalna yurydychna akademiia MON Ukrainy*. Odesa. 35 [in Ukrainian]

9. Perunova O. S. (2021) [Analiz proiaviv henderno zumovlenoho nasyilstva v natsionalnii politsii Ukrainy. Analysis of manifestations of gender-based violence in the National Police of Ukraine]. *Administratyvne pravo i protses*. 6. 123-127. Retrieved from: pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/20.pdf [in Ukrainian]

10. Perunova O. S. (2020) Henderno obumovlene nasyilstvo: poniattia ta oznaky. [Gender-based violence: concepts and signs]. *Pravove zhyttia suchasnoi Ukrainy : u 3 t. : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Odesa, 15 trav. 2020 r.)*. Odesa : Helvetyka, 1. 216 - 220. [in Ukrainian]

11. Politova A.S. (2023) Formy henderno zumovlenoho nasyilstva v umovakh zbroinoho konfliktu (voiennoho stanu). [Forms of gender-based violence in the conditions of armed conflict (martial law)]. *Analychno-porivnialne pravoznavstvo*.2. 307 - 311. Retrieved from: journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/282226 [in Ukrainian]

12. Pro zatverdzhennia Natsionalnoho planu dii z vykonannia rezoliutsii Rady Bezpeky OON 1325 «Zhinky, myr, bezpeka» na period do 2025 roku : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28.10.2020 № 1544-r. [On the approval of the National Action Plan for the Implementation of UN Security Council Resolution 1325 "Women, Peace, Security" for the period until 2025: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 10/28/2020 No. 1544-r.]. Retrieved from: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text [in Ukrainian]

13. Pro tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 30.09.2019 № 722/2019. [On the goals of sustainable development of Ukraine for the period until 2030: Decree of the President of Ukraine dated September 30, 2019 No. 722/2019.] Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>. [in Ukrainian]

14. UNFPA, Fond narodonaselennia OON : veb-sait. [UNFPA, United Nations Population Fund: website] Retrieved from: ukraine.unfpa.org/en/node/9302 [in Ukrainian]

© В. В. Грицанюк, 2023.

Оглядова стаття.

Надійшла до редакції 24.11.2023.

Прийнято до публікації 13.12.2023.